

Programa Compartim, gestió del coneixement del Departament de Justícia

Marc jurídic i normatiu. Recull

Comunitat Assessors de justícia juvenil

Novembre 2007

1. Àmbit internacional

Sobre la legislació aprovada als òrgans competents en el sí de Nacions Unides, aplega lleis, convenis, tractats i altres documents de tipus jurídic i sobre la legislació aprovada als òrgans legislatius comunitaris (Parlament Europeu, el Consell d'Europa i altres òrgans que legislen sobre temes vinculats a l'àmbit de la infància i adolescència).

Convenció dels drets del nen de 20 de novembre de 1989

Des de l'àmbit internacional s'assumeix el reconeixement d'una protecció específica als drets de la personalitat dels menors.

L'article 16 d'aquesta Convenció proscriu les intromissions en la intimitat del menor i diu «cap nen serà objecte d'ingerències arbitràries o il·legals a la seva honra i a la seva reputació. El nen té dret a la protecció de la Llei contra tals ingerències».

Carta europea de drets del nen de 8 de juliol de 1992

(Resolució del Parlament Europeu A3-0172/92 de 8 de juliol de 1992)

En punt 8.29 d'aquesta Carta declara que «tot nen té dret a no ser objecte per part d'un tercer d'intrusions injustificades en la seva vida privada, en la de la seva família, ni a patir atemptats il·legals contra el seu honor».

En el punt 8.43 d'aquesta mateixa Carta atorga protecció davant les utilitzacions lesives de la imatge del menor.

Pacte internacional de drets civils i polítics de 19 de desembre de 1966

Especialment, l'article 24, relatiu a les mesures de protecció que requereix el menor tant de la família com de la societat i l'Estat.

Pacte internacional de drets econòmics, socials i culturals de 19 de desembre de 1966

Concretament, l'article 10.3 que obliga a adoptar mesures especials de protecció i assistència a favor de tots els nens i adolescents i específicament contra l'explotació econòmica i social.

Declaració universal dels drets humans de 10 de desembre de 1948

A l'article 25.2 reconeix el dret de la infància a cures i assistències especials.

Directiva 89/552/CEE

Sobre la coordinació de disposicions legals, reglamentàries i administratives dels estats membres, relatives a l'exercici d'activitats de radiodifusió televisiva.

Aquesta Directiva ha estat incorporada al nostre ordenament intern per la Llei 25/1994, de 12 de juliol, modificada per la Llei 22/1999, de 7 de juny.

A més, hi hem d'afegir tractats internacionals ratificats per Espanya –impulsats per organitzacions internacionals com Nacions Unides, Organització Internacional del Treball, Consell d'Europa, la Conferència de l'Haia de Dret Internacional Privat, entre d'altres– en matèries sectorials que afecten els menors: treball infantil, sostracció de menors, explotació sexual, adopció internacional, etc.,

2. Àmbit estatal

Constitució espanyola de 29 de desembre de 1978

L'article 10 de la carta magna col·loca entre les bases de l'ordre polític la dignitat de la persona, els drets inviolables que li són inherents i el lliure desenvolupament de la personalitat, tan unit aquest darrer a la protecció de la infància.

A l'article 10.2 estableix genèricament que les normes relatives als drets fonamentals s'han d'interpretar de conformitat amb la Declaració dels Drets Humans i els tractats i acords internacionals sobre les matèries subscrietes per Espanya.

Els articles 12 i 39.2 i 3 estableixen la minoria d'edat com una fase de la vida que es caracteritza per la insuficiència en major o menor grau de mitjans per proporcionar-se la persona a sí mateixa una protecció íntegra en el gaudiment dels seus drets, i estableix, per tant, l'establiment de mecanismes d'heteroprotecció, en un primer nivell subministrats pels titulars de la pàtria potestat (art. 154 CC) o pels seus substituts (tutors, guardadors) i en un segon nivell, en defecte d'aquests o per insuficiència de l'anterior, per les institucions públiques (en especial, entitats públiques de protecció de menors i Ministeri Fiscal).

A l'article 39.4, *ad abundantia maior*, disposa que «els nens gaudiran de la protecció prevista en els acords internacionals que vetllen pels seus drets».

A l'article 18 reconeix amb caràcter general el dret a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge, i a l'article 20.1.d especifica que el dret a comunicar o rebre lliurement informació veraç per qualsevol mitjà de difusió troba el límit en el

respecte als drets reconeguts en aquest títol i «especialment en el dret a l'honor, a la intimitat, a la pròpia imatge i a la protecció de la joventut i la infància». A l'apartat 4 de l'article 18 preveu la limitació per mitjà de llei de l'ús de la informàtica per garantir l'honor i la intimitat personal i familiar i l'article 105 b, a la vegada, preveu que la llei ha de regular l'accés dels ciutadans als arxius i registres administratius i exclou del públic coneixement «allò que afecti la intimitat de les persones». També s'ha de tenir present que l'article 39 assumeix com a principi rector de la política social i econòmica la protecció integral dels fills.

Els menors tenen dret, d'una manera especial i qualificada, a ser respectats per la seva condició de menor i tractar-se d'uns éssers en procés de formació, més vulnerables per tant, davant els atacs que es puguin fer als seus drets.

La intimitat del menor s'estén a manifestacions de l'àmbit familiar que els afecten, encara que no s'hi refereixi específicament. En aquest sentit, hi ha sentències del Tribunal Constitucional que ho recullen explícitament (STC núm. 231/1988, de 2 de desembre, i núm. 134/1999, de 15 de juliol) .

L'article 24.1 estableix que no s'ha de vulnerar el dret a la tutela judicial efectiva i que cal escoltar sempre el menor abans de decidir sobre l'exercici de les accions.

Llei orgànica 1/1982, de 5 de maig, de protecció civil del dret a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge

Tutela els drets amb independència de la majoria o minoria d'edat del seu titular, aborda les peculiaritats de l'exercici i protecció dels drets dels menors en regular el consentiment davant els actes d'intromissió, i estableix dues regles:

1. El consentiment dels menors i els incapacitats ha de ser presentat per ells mateixos si les seves condicions de maduresa els ho permeten;
2. En la resta de casos, el consentiment ha de ser atorgat per mitjà d'un escrit pel seu representant legal, el qual ho ha de posar en coneixement del Ministeri Fiscal.

Establertes a l'apartat primer de l'article 3 i apartat segon de l'article 3.

A l'article 3.1 es remet a la legislació civil per determinar què s'ha d'entendre per menor amb condicions de maduresa suficient. A nivell jurídic el concepte de maduresa és indeterminat. El Codi civil no conté un precepte específic que defineixi amb caràcter general quan s'ha de considerar madur un menor.

Llei orgànica 1/1996, de 15 de gener, de protecció jurídica del menor, de modificació parcial de Codi civil i de la Llei d'enjudiciament civil

La Llei introdueix un règim protector reforçat davant d'intromissions en els drets dels menors perpetrades pels mitjans de comunicació.

A l'article 11.2 de la Llei de modificació parcial del Codi civil i de la Llei d'enjudiciament civil es prima sempre l'interès superior dels menors sobre qualsevol altre interès legítim i de manera particular perquè es respecti el dret del menor a ser escoltat en el procediment.

L'article 1 defineix menor a les persones de menys de divuit anys que es trobin en territori espanyol, tret que en virtut de la llei que li sigui aplicable hagi arribat anteriorment la majoria d'edat.

A l'article 4.1 disposa que els menors tenen dret a l'honor, a la intimitat personal i familiar i a la pròpia imatge. La majoria de les legislacions autonòmiques han promulgat les seves disposicions reiterant el contingut d'aquest article i imposant a més a més a les administracions autonòmiques l'obligació de donar compte el Ministeri Fiscal de les actuacions que lesionen l'honor, la intimitat personal i familiar i la pròpia imatge dels menors. Les disposicions autonòmiques generen obligacions per a les respectives administracions pel que fa a vetllar pel compliment d'aquests drets dels menors. El Ministeri Fiscal té l'obligació de vetllar per a l'aplicació d'aquests drets en tot el territori estatal i pot actuar d'ofici o a instància del mateix menor o qualsevol persona interessada, física, jurídica o entitat pública.

A l'article 4.2 es preveu la legitimació directa i autònoma del fiscal, que pot actuar d'ofici o a instància de part per protegir els drets dels menors a l'honor, la intimitat i la pròpia imatge en els casos en què la immissió es produeixi a través d'un mitjà de comunicació. El fiscal no té una posició de subsidiarietat, sinó que pot actuar encara que el menor estigui representat pels seus progenitors, i fins i tot contra la voluntat d'aquests o del menor.

A l'article 13.3 es fa referència al fet que les autoritats i les persones que per la seva professió o funció coneixen del cas han d'actuar amb reserva. Es conté clarament una clàusula general per a la defensa de la intimitat en l'àmbit de les actuacions de protecció de menors.

L'article 9.1, paràgraf segon, articles 138.2, 365.2 i paràgraf final de la regla 4a de l'article 770 de la LEC apunten al fet que el procés en el qual és part o intervé el menor s'ha de desenvolupar amb les mínimes perturbacions possibles per a aquest.

Llei 22/1999, de 7 de juny

A l'article 1.5 es disposa que aquesta llei té per objecte defensar els interessos legítims dels usuaris i, en especial, dels menors per preservar el seu correcte desenvolupament físic, mental i moral.

Marc legal regulador sobre els mitjans de comunicació

Els criteris definits per aquest marc legal han de ser seguits per les normatives autonòmiques.

1. Llei 4/1980, de 10 de gener, reguladora del estatut de la radio i la televisió.

El mitjà televisiu està obligat a protegir específicament l'honor, la intimitat i la pròpia imatge del menor, ja sigui en l'àmbit estatal, autonòmic o local, i tant en els mitjans públics com en els privats.

A l'article 4 estableix que «l'activitat dels mitjans de comunicació de l'estat s'inspirarà [...] en el principi de la protecció de la joventut i de la infància».

2. Llei 10/1988 de 3 de maig, de televisió privada (art. 3).

3. Llei 41/1995, de 22 de desembre, de televisió local per ones terrestres (art. 6).

4. La Llei 32/2003, de 3 de novembre, general de telecomunicacions (art. 3. e.).

Àmbit del procés civil

Els articles 138.2 i 754 de la LEC introdueixen disposicions tendents a preservar la intimitat dels menors.

Àmbit justícia juvenil –reforma–

Llei orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal dels menors

Art. 35 de la Llei orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal dels menors disposa que «...en cap cas es permetrà que els mitjans de comunicació social obtinguin o difonguin imatges del menor ni dades que permetin la seva identificació.»

La Llei també vol preservar del tot la intimitat dels menors sotmesos a mesura de reforma: l'article 56.2 c conté una clàusula específica de protecció dels menors internats en un centre de reforma en reconèixer-se el dret que es preservi la seva dignitat i la seva intimitat i que la seva condició d'interns sigui estrictament reservada davant de terceres persones.

Reial decret 1774/2004, de 30 de juliol

El desenvolupament reglamentari de la LORPM configura com a principi general el de la confidencialitat, la reserva oportuna i l'absència d'ingerències innecessàries en la vida privada dels menors o en les seves famílies, en les actuacions que es duguin a terme (art. 6.2.i).

A l'article 2.4 es fa referència als registres de menors que s'inspiren en la protecció de la intimitat del menor infractor.

L'article 12 regula l'expedient personal del menor. En l'execució de la mesura estableix un accés restringit i una obligació general de reserva.

L'article 30 regula la normativa de funcionament intern dels centres.

L'article 32 regula els tràmits després de l'ingrés.

L'article 34 quant l'internament de mares i fills menors

L'article 35 respecte als trasllats

L'article 37 respecte de la assistència escolar i formativa

L'article 40.8 quant a les comunicacions i visites de familiars i d'altres persones

L'article 41 en relació amb les comunicacions amb el jutge, el Ministeri Fiscal, el lletrat i amb altres professionals i autoritats

L'article 54 quant a vigilància i seguretat i escortes

Codi penal vigent

Quan regula els tipus de delictes contra la intimitat estructura amb tipus agreujat la lesió a la intimitat del menor (art. 197.5 CP), i assimila aquests atacs per raó de l'edat del subjecte passiu als secrets que afecten el nucli dur de la privacitat (dades relatives a la salut, la ideologia, les creences religioses, els orígens racials i la vida sexual).

3. Circulars de la Fiscalia de Menors

1. Instrucció 2/2006 sobre el fiscal i la protecció del dret a l'honor, intimitat i pròpia imatge dels menors. Madrid, 15 de març de 2006.
2. Instrucció 1/2007 sobre actuacions jurisdiccionals i intimitat de menors. Madrid, 15 de febrer de 2007.

4. Instruccions de la Direcció General

1. Instrucció 1/2004 de la Direcció General de Justícia Juvenil, sobre la tramitació de les denúncies per fets i omissions susceptibles d'il·lícit penal i de l'assistència jurídica en l'àmbit penal del personal que presta serveis a la Direcció General de Justícia Juvenil, 10 de setembre de 2004.
2. Instrucció 3/2005 de la Direcció General de Justícia Juvenil sobre les persones autoritzades per consultar els expedients personals dels menors i joves en l'execució de la mesura, 13 de maig de 2005.
3. Instrucció 7/2005 de la Direcció General de Justícia Juvenil sobre l'aplicació del programa de mediació i reparació, 3 de febrer de 2005.

5. Codis deontològics professionals

1. Diplomats en treball social i assistents socials de Catalunya

Codi deontològic dels diplomats en treball social i assistents socials de Catalunya,
aprovat a Barcelona, maig de 2000.

2. Diplomats en educació social

Codi deontològic de l'Educador Social

La Comissió de Codi Deontològic, coordinada pel Col·legi d'Educaadores i Educadors Socials de Catalunya (CEESC) i el Col·legi d'Educaadores i Educadors Socials del País Basc (CEESPV), va presentar el primer document del Codi, que va ser aprovat per l'Assemblea d'ASEDES, el 28 de febrer de 2004.

A partir d'aquell moment es va iniciar l'obertura d'un procés de revisió fins que el febrer de 2006, la Comissió va presentar a l'Assemblea d'ASEDES, a Valladolid, una segona proposta. Es va obrir llavors un termini per presentar aportacions per part de les entitats fins que el gener de 2007 es va fer una trobada per analitzar i posar en comú totes les propostes.

D'aquella trobada va sortir un tercer document, que ha estat el definitiu ratificat per totes les entitats d'ASEDES i aprovat recentment per l'Assemblea d'aquesta entitat a València, el 28 d'abril de 2007.

3. Psicòlegs

Codi deontològic de psicòlegs, aprovat per a la Junta General de Col·legiats de 2 de novembre de 1989, Col·legi Oficial de Psicòlegs de Catalunya. En l'actualitat una comissió de treball n'està revisant el contingut.

6. L'ètica i l'Administració pública

Codi de bona conducta administrativa de la Comissió Europea, 2000.

Brugué, Joaquim. «Ètica i valors per a millorar i transformar l'Administració pública». Direcció General de Participació Ciutadana de la Generalitat de Catalunya, març de 2005.

Fundació Carles Pi i Sunyer d'Estudis Autonòmics i Locals. «Ètica pública en el nivell local. Paquet d'iniciatives model». Document núm. 22, juny de 2001.

OCDE. «L'ètica en el servei públic». Diputació de Barcelona i Escola d'Administració Pública de Catalunya, Barcelona, 1988.

OCDE. «Augmentar la confiança del públic: Mesures d'ètica en els països de l'OCDE». Nota pública núm.7, setembre de 2000.

Termes, Ferran. «El codi d'ètica. Normes bàsiques per al seu disseny a l'Administració pública». Gestió 2000 i ACCID, Barcelona 2005.

Codi de bones pràctiques per als càrrecs de direcció. Departament de Justícia, juny de 2004

7. Agència Catalana de Protecció de Dades

Recull de normes bàsiques sobre la protecció de dades personals i de sentències dels tribunals que, per llei, constitueixen un precedent per justificar altres casos no regulats. També podeu consultar la normativa sectorial referent a noves tecnologies, estadística, règim local i sanitat.

Normativa catalana

1. Llei 5/2002, de 19 d'abril, de l'Agència Catalana de Protecció de Dades (DOGC núm. 3625 de 29.4.2002)
2. Decret 48/2003, de 20 de febrer, pel qual s'aprova l'estatut de l'Agència Catalana de Protecció de Dades (DOGC núm. 3835 de 4.3.2003)
3. Resolució de 15 de desembre de 2003, per la qual s'aproven els suports normalitzats per formalitzar les inscripcions al Registre de Protecció de Dades de Catalunya (DOGC núm. 4046, de 12.1.2004)
4. Estatut d'Autonomia de Catalunya: articles relatius a la protecció de dades.
5. Llei orgànica 6/2006, de 19 de juliol, de reforma de l'estatut d'Autonomia de Catalunya publicada pel Decret 306/2006, de 20 de juliol de 2006 (DOGC núm. 4680, de 20 de juliol de 2006).

Normativa estatal

1. Llei orgànica 15/1999, de 13 de desembre, de protecció de dades de caràcter personal (BOE 298 de 14.12.1999)
2. Reial decret 994/1999, d'11 de juny, pel qual s'aprova el Reglament de mesures de seguretat dels fitxers automatitzats que continguin dades de caràcter personal (BOE 151 de 25.6.1999)

Normativa de la Unió Europea

1. Directiva 95/46/CE, del Parlament Europeu i del Consell, de 24 d'octubre de 1995, relativa a la protecció de les persones físiques en el que respecta al tractament de dades personals i a la lliure circulació d'aquestes dades (DOCE L 281 de 23.11.1995)

2. Directiva 2002/58/CE, del Parlament Europeu i del Consell, de 12 de juliol de 2002, relativa al tractament de les dades personals i a la protecció de la intimitat en el sector de les comunicacions electròniques (DOCE L 201 de 31.7.2002)

3. Directiva 2006/24/CE, del Parlament Europeu i del Consell, de 15 de març de 2006, sobre la conservació de dades generades o tractades en relació amb la prestació de serveis de comunicacions electròniques d'accés públic o de xarxes públiques de comunicació.

Normativa internacional

Conveni 108/1981 del Consell d'Europa, per a la protecció de les persones en relació amb el tractament automatitzat de dades de caràcter personal (BOE núm. 274, de 15.11.1985)